

Kiss Ádám (Zrínyi Miklós Gimnázium):

*A párt és az egyház küzdelme
Zalaegerszezen*

1947-1949

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3. oldal
Zalaegerszeg 1945-1948 között	4. oldal
Az iskolák államosítása	5. oldal
A Mária Kongresszus Zalaegerszegen	7. oldal
„Diáklázadás” az egerszegi Állami Tanítóképzőben	13. oldal
Utószó	15. oldal
Irodalomjegyzék	17. oldal
Források	18. oldal

Bevezetés

1945. április 13-án, alig egy hónappal az európai győzelem napja előtt, befejeződtek a harcok Magyarország területén, az országot elfoglalta a Vörös Hadsereg. A pusztító hadműveletek után hatalmas erővel indult meg az újjáépítés. Villámgyorsan újjászerveződtek a politikai pártok is. Közülük kezdettől fogva az egyik legerőteljesebb, legerőszakosabb a Magyar Kommunista Párt volt, melynek az itthoni illegalitásból és Moszkvából (alapos felkészítés után) hazatért tagjai a Vörös Hadsereg támogatását élvezve a totális hatalom megszerzését és egy, a Szovjetunióval szövetséges, azzal azonos politikai rendszerű állam kiépítését tűzték ki célul. Ehhez azonban le kellett számolni a többi – esetlegesen nagyobb és erősebb – politikai párttal, a civil szervezetekkel és az egyházakkal. Mindeközben részt kellett vállalni az újjáépítésben és növelni a párttagok, választók számát.

A legerősebb ebben az időben a Független Kisgazdapárt volt. Az 1945 végén rendezett első választásokat biztosan nyerték meg, így a párt elnöke, Tildy Zoltán alakíthatott kormányt, majd az 1946. január 1-jén kikiáltott köztársaság elnöke is ő lett, miniszterelnöki székét párttársának, Nagy Ferencnek adta át. A kommunisták elsőnek tehát ezt a pártot kezdték szétbomlasztani. Kezdetben úgy gondolták, hogy már az első választást megnyerik, azonban csalódnuk kellett. Ezért kiharcolták a nagykoalíciót, mellyel csökkentették a kisgazdapárt parlamenti fölényét, majd megszerezték a belügyminisztériumot. Ezáltal a politikai rendőrséget ellenfeleik ellen fordíthatták. A kisgazdapárt kénytelen volt engedményeket tenni, mert a kommunistákat támogató Szövetséges Ellenőrző Bizottság nyomást gyakorolt rá.

Ezt követően megkezdődött a kisgazdapárt tényleges szétbomlasztása, mely a „szalámi taktika” néven vált híressé. Az akciót nagyban segítették a kisgazdapárton belüli torzsalkodások is. A földosztás felülvizsgálatáról kialakult vita kapcsán a Baloldali Blokk, vagyis a kisgazdapárttal szemben egy „szövetségbe” tömörített pártok követelésére Nagy Ferenc kénytelen volt Sulyok Dezsőt és a párt centrumának több tagját kizárni – ez volt az első szelet. Ezután a kommunisták kirobbantották a Magyar Testvéri Közösség elleni botrányt, mely kirakatperbe és újabb kisgazdák kizárásába torkollott. A szovjetek a kisgazdapárt főtitkárát, Kovács Bélát elhurcolták a Gulagra, s a végén Nagy Ferencet is lemondásra kényszerítették. Helyébe Dinnyés Lajos került. Ezzel a kisgazdák elvesztették vezető szerepüket.

Ezután a kisgazdapártból kizárt Sulyok Dezső egyre népszerűbb Szabadságpártjának tönkretétele, majd az előrehozott választások következtek. Ezt a választást 1947 augusztusában tartották a Baloldali Blokk által kierőszakolt új választójogi törvények alapján, melyek az ellenzéki választók nagy tömegeit fosztották meg a szavazás jogától. A siker érdekében a

kommunisták a „kék cédulák” segítségével jelentős választási csalást is elkövettek.

Az így megszerzett előny után a következő cél az összes párt (tehát a Baloldali Blokkon belüliek is) ellehetetlenítése volt. '47 őszétől '48 tavaszáig a kis – főleg kispap – utódpartok jelentéktelenedtek el véglegesen és szüntették be tevékenységüket. Magának a kispappartnak a vezetőségét a kommunistákhoz hű vezetőkre cserélték. 1948 májusában pedig – a jobbszárny kizárása után – a szociáldemokratákat olvasztották magukba a kommunisták, s létrejött a Magyar Dolgozók Pártja. Ezáltal '48 tavaszára a kommunisták egyeduralmukká váltak a magyar politikai életben.

Mindemellett a civil- és tömegszervezeteket is folyamatosan feloszlatták vagy saját befolyás alá vonták.

1948 tavaszára a totális hatalom megszerzését már csak egyetlen, de a kommunisták számára annál veszélyesebb erő akadályozta: a történelmi egyházak, azok közül is leginkább a katolikus, melyet ekkor már értek támadások, de még több millió híve és Mindszenty József bíboros személyében kérlelhetetlen, megalkuvásra nem hajló vezetője volt. *„A kommunistákkal való nyílt konfrontációt makacs elszántsággal vállaló Mindszenty 1948-ra nemcsak a hívő katolikusok bálványává, hanem mindazok utolsó reménységévé és orientáló személyiségévé vált, akikre az egyre nyilvánvalóbban kirajzolódó kommunista egyeduralom perspektívája riasztólag hatott.”*¹ A '48-as év tavaszától tehát az egyház ellen indult meg a támadás.

Zalaegerszeg 1945 – 1948 között

Zalaegerszeg ebben az időben mintegy 15. 000 lakosú kisváros volt. Zömében hivatalnokok és kisiparosok lakták. Az 1800-as évek végén megindult lassú fejlődés ellenére jelentős elmaradottságai voltak az infrastruktúra, közművesítés terén. A települést 1945. március 29-én foglalta el a Vörös Hadsereg – komolyabb harcok nélkül. Károkat a felrobbantott közúti és vasúti hidak, illetve a bombázások következtében megsérült néhány lakóház és a romba dőlt vasútállomás szenvedtek.

A városka zömében katolikus lakosságának (87%)² életében meghatározó időszak volt az 1919 és 1944 közötti 25 év, amikor is Zalaegerszeg plébánosa Pehm (Mindszenty) József volt. A nagy tekintélyű papnak sokat köszönhetett a város, közbenjárására épült fel 1927-29 között a Notre Dame nővérek zárdája, bővítette a plébániát, felépíttette az olai városrészben a Jézus Szíve ferences plébániatemplomot és rendházat. Szigorú értelemben vett lelkipásztori hatáskörén túl is tevékenykedett: újságot adott ki, az egyházi egyesületeken

¹ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. 32. p.

² Tyekvicska Árpád: „Ahogy régen, most is boldog voltam velük” Mindszenty (Pehm) József és Zalaegerszeg. In: Zala megye ezer éve. 249. p.

kívül tagja volt számos világi testületnek. Mindemellett szigorúságával, következetességével, valamint kiváló lelkipásztori munkájával nagy tiszteletet vívott ki az emberek körében, ezért a városban és a megyében veszprémi püspökké, majd esztergomi érsekké való kinevezése után is rendkívül népszerű volt. Jól tudták ezt a kommunista párt helyi képviselői is, akik éppen ezért a szokásosnál is határozottabban léptek fel Mindszenty kultusza és az egyház befolyása ellen.

Maga a kommunista párt helyi szervezete már a „felszabadulást” követő napon, március 30-án megalakult a mai Honvéd Kaszinó épületében.³ Később – Zalaegerszeg megyeszékhely lévén – ide kerültek a párt járási és megyei szervezetei is, itt tartotta 7–8 naponta üléseit a párt Zala megyei bizottsága.⁴ Az egykori csendőrlaktanyába pedig a politikai rendőrség telepedett be.⁵ A kommunista párt hatalomátvételének folyamata itt is hasonló módon játszódott le, mint ahogy általában az egész országban. Bár az 1947-es választásokon súlyos vereséget szenvedtek a Demokrata Néppárttól, melynek nyolc mandátumával szemben csak kettőt sikerült megszerezniük (a maradék kettőt a kisgazdapárt és a szociáldemokraták nyerték el), azonban ez az események további menetére nem volt nagy befolyással. A kis pártok ellehetetlenítése 1947 őszén itt is megtörtént, főleg a sajtón keresztül indított rágalomhadjárat segítségével. Először a Polgári Demokrata Párt helyi szervezete bomlott föl, 1948 márciusában a Független Kisgazdapárt tisztikarát cserélték le kommunistabarát vezetésre, majd május 12-én Zalaegerszegen a Szociáldemokrata Párt – megtisztítása után – egyesült a Magyar Kommunista Párttal, és május 31-én megalakult a Magyar Dolgozók Pártja Zala Megyei Bizottsága.⁶ A pártnak ekkor a megyében 22.948 tagja volt, 56%-uk munkás és paraszt származású.⁷ Megyénkben is jellemző volt a párttagok, káderek aluliskolázottsága. Jellemző példa erre egy – 1956-ban készült – kimutatás a megyei begyűjtési hivatal apparátusának iskolai végzettségéről: a 295 főből 6 elemi végzettségű, 37 fő, 8 általánost 114 fő, középiskolát 91 fő, 41-nek volt érettségije, és csak ketten végeztek egyetemet.⁸

A városban is megindult – az 1947-ben megszüntetett egyházi irányítású ifjúsági szervezetek helyett – a DISZ, az úttörőmozgalom és a többi pártirányítású szervezet létrehozása, emellett a még meglévő civil szervezetek – HONSZ, KISOSZ, Vörös kereszt – pártirányítás alá vonása. 1948 tavaszától megindult a katolikus egyház ellen is az első jelentős támadás a felekezeti iskolák államosításának ürügyén.

---

³ Ady Endre utca 1.

⁴ Az ülések jegyzőkönyveinek dátumai alapján

⁵ Ma – jelentősen átépítve – lakóház a Kossuth Lajos u. – Hunyadi János u. sarkán

⁶ Káli Csaba: Politikai, gazdasági és társadalmi átalakulás Zala megyében 1947-1956. In: Dokumentumok Zala megye történetéből 1947-1956. 23. p.

⁷ Dokumentumok Zala megye történetéből 1947-1956. 16. sz. dok. 76. p.

⁸ Uo. 148. dok. 42. p.

Az iskolák államosítása

Az iskolák államosítása az egyház háttérbe szorításának része volt. Lényege, hogy a felekezeti tulajdonú és irányítású oktatási intézményeket elvegyék az egyháztól, ezzel megfosztották a hívőket az „utánpótlás” nevelésétől és az egyháziakat egy nagy jelentőséggel bíró feladattól, a tanítástól. Cserébe az egyház csupán a kötelező hitoktatás bevezetésének ígéretét kapta, mely azonban nem valósult meg. A törvényjavaslat elfogadásának időpontját 1948 nyarára rögzítették. Az agitációs és propaganda-hadjáratot, az államosítást támogató kérdőívek aláíratását, az ellenállók esetleges megfélemlítését azonban már tavasszal meg kellett kezdeni a közvélemény „megpuhítása”, így az új törvény nagyobb sikere érdekében.

Zala megyében több egyházi kezelésű iskola is volt; Zalaegerszegen a Notre Dame rend tartott fenn iskola-komplexumot. Az 1929-ben felszentelt hatalmas épületben a nővérek zárdája mellett elemi iskola, gyakorlóiskolával rendelkező tanítóképző és kollégium is működött.

A rágalomhadjárat 1948 tavaszán indult. Szócsöve a helyi sajtó, legfőképpen a párt irányítása alatt álló – egyébként Nagykanizsán megjelenő – Zala című napilap volt. Az újságban naponta jelentek meg a témával kapcsolatos írások, melyek általában egy kaptafára készültek: mértékadó politikus, közéleti személyiség megszólalása az ügyben, egyszerű emberek, gyakran hívők véleménye, illetve különféle szervezetek, egyesületek állásfoglalása az államosításról. Ezek a cikkek általában ugyanarról szóltak. A nyilatkozók elítélőleg vélekedtek a felekezeti iskolákról, és nyomatékosan kívánták az állami tulajdonba vételt.

A hatás fokozásának érdekében időről időre „tényfeltáró cikkek” jelentek meg, melyek leleplezték az egyházi iskolák borzasztó állapotát, a kegyetlenkedő, gyermekeket bántalmazó, szélsőjobboldali nézeteket terjesztő papokat.

Természetesen a párt nem bízta csupán a sajtóra a hisztériakeltést és ezáltal a kívánt hatás elérését: folyamatosan szakszervezeti, üzemi gyűléseket, szülői értekezleteket tartottak, ahol a kiküldött agitátorok igyekeztek az államosítás fontosságáról meggyőzni az összegyűlteket. Lakatos Dezső, az MDP Zala Megyei Bizottságának titkára erről így fogalmazott: „*Zalamegye el van butítva, a papoknak nagy a befolyása, de csökkenik, ha tudjuk fokozni a felvilágosítást.*”⁹ Június 5-én a Katolikus Kultúrházban gyűltek össze a szülők, hogy az egyház képviselőivel megvitassák a helyzetet, azonban – a június 8-i Zala meglehetősen egyoldalú tájékoztatása szerint – az értekezlet elmaradt. Ezért a szülők röpgyűlést tartottak, ahol „spontán” megjelent Mikula Szigfrid polgármester, az egyik vezető pártpropagandista, Szegedi Andor és a kiscgazda- és parasztpárt

---

⁹ 1948. jún. 7-i MDP ZMB-ülés jegyzőkönyve ZML MDP Zala m. biz. ir. 1. fcs. 9. őe.

helyi képviselői, Matkovics Lajos szakszervezeti titkár, akik a kötelező hitoktatás megtartásának, sőt megerősítésének ígéretével igyekeztek meggyőzni a szülőket. A tudósítás szerint: „*A katolikus szülők... az egyház merev elzárkózása ellenére is azt kívánják, hogy az iskolák államosítása mielőbb megtörténjék. Nagyon sokan a nyilvánosság előtt is kijelentették, hogy annak ellenére, hogy súlyt helyeznek gyermekeik vallásos nevelésére, az államosítást kívánják, mert csak ezzel látják biztosítottnak a fiatalság egyöntetű, demokratikus nevelését.*”¹⁰ A Postán, az OTI-nál, a szakszervezeteknél is gyűléseket tartottak, ahol az összehívott tagoknak alá kellett írni egy ívet, mely állást foglalt az államosítás mellett és elítélte az egyház tevékenységét. Az íveket alá nem írók ellen fegyelmi eljárást indítottak, illetve bevonták tagkönyvüket. Június 7-én a város képviselőtestülete is rendkívüli ülést hívott össze ez ügyben. Hegedűs Rajmund képviselőtestületi tag, a NÉKOSZ helyi vezetője a következőképpen indokolta az államosítás szükségességét: „*Hazánk demokratikus átalakítása új szakaszhoz érkezett. A földreform végrehajtása, valamint az államosítások megkezdése után végre eljutottunk odáig, hogy a szellemi hitbizományt is felszámoljuk, hogy a tudás javait is a népnek adjuk. Ezt a célt volna hivatott megvalósítani a felekezeti iskolák államosítása... Köztudomású mindenki előtt, hogy a reakció ma a katolikus egyházat használja fel arra, hogy imperialista céljait megvalósítsa, a vallást használja fel fedőszervéül és reverendába bújva lázít a demokrácia ellen... Én tudom, hogy az államosítás a magyarság javát szolgálja.*”¹¹

Ugyanezen a napon az MDP ZMB-a is ülést tartott, melyen megvitatták az eddigi események eredményeit, illetve újabb, határozottabb lépésekről döntöttek az aláírásgyűjtésekkel kapcsolatban: elhatározták, hogy az aláíratásokat rendszeresen ellenőrzik, az alá nem író párttagoktól elveszik tagkönyvüket, az újjgazdaktól visszaveszik földjüket. Komolyabb ellenállás esetére a rendőrség bevetését is elhatározták. A sajtó bevonásával tervszerű „felvilágosító” kampány indításáról döntöttek, melynek egyik hatásosnak vélt eszköze az ígéretés volt.¹² 1948. június 11-én a zalaegerszegi középiskolás diákság képviselőit is ankétra hívták a vármegyeházára, ahol megjelentek a párt irányította ifjúsági szervezetek vezetői, a főispán és a pártok küldöttei, valamint a városban tartózkodó rendőr akadémisták(!). Az összejöveten a résztvevőkkel itt is elfogadtattak egy, az iskolák államosítását követelő nyilatkozatot, ezzel a korabeli sajtó szerint „...*a zalaegerszegi diákság megmozdulása... példát mutat elsősorban az ország egész diákifjúságának és súlyos vereséget jelent a klerikális reakcióra, mely eddig épp a diákifjúság között bírt legnagyobb befolyással.*”¹³

¹⁰ A plébánia által összehívott szülők hatalmas tömege foglalt állást az iskolák államosítása mellett Zalaegerszegen. Zala 1948. június 8. 2. p.

¹¹ ZML. képv. test. 6672/1948. Jgykv. 109.

¹² 1948. jún. 7-i MDP ZMB-ülés jegyzőkönyve ZML. MDP Zala m. biz. ir. 1. fcs. 9. őe.

¹³ Zalaegerszeg diáksága követeli az iskolák államosítását. Zala 1948. jún. 15. 3. p.

Természetesen az egyház a maga korlátozott eszközeivel igyekezett válaszlépéseket tenni a féktelen agitációra. Mindszenty bíboros körlevelekben ítélte el a törvényjavaslatot, és felszólította a tanítókat, hogy ne folytassák a tanítást a leendő államosított iskolákban.¹⁴ Zalaegerszegen Galambos Miklós apátplébános tette meg az ellenlépéseket. A – még 1947 telén megalakult – Katolikus Szülők Közösségével közösen nyújtott be petíciót a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumhoz, melyben az egyházi iskolák államosítása ellen foglalt állást, ez azonban süket fülekre talált.¹⁵ Másik lépését az 1948. május 30-án, a MÁV osztálymérnökének küldött leveléből ismerjük.¹⁶ Eszerint kiközösítéssel fenyegette meg az államosítást támogató ívek aláíróit. Az MDP a MÁV alkalmazottakra Zalaegerszegen különösen nagy nyomást gyakorolt az ívek aláírása érdekében; ennek következtében – sok más szervezet tagjaihoz hasonlóan – többen komoly problémával találták szembe magukat: az ívek aláírása esetén az egyház, aláírása esetén a párt és saját szakszervezetük közösi tette ki őket.

1948. június 16-án, az iskolai év végén az országgyűlés - 1945 óta először, kikényszerített név szerinti szavazással – 230 : 63 arányban elfogadta a felekezeti iskolák államosításáról szóló 1948/XXXIII./Tc-t.¹⁷ Mivel a törvény kihirdetését nagyon jól időzítették – a nyári szünet megkezdésére –, ezért az érintettek részéről kisebb ellenállásra számíthatnak; ez az elképzelésük be is vált. Ennek ellenére az államosítás körüli összecsapások még nem értek véget. Ezt a törvény elfogadásának napján tartott MDP ZMB-ülés szónoka, Lakatos Dezső is megerősítette: „*Most következik a döntő harc.*”¹⁸ Az ülésen megyei felelőst állítottak az egyéni agitáció folytatására és a tanítók felkészítésére.

Már a törvénybe iktatás után, június 25-én a vármegyei tanfelügyelő, Karácsony Imre nyilatkozott a felekezeti iskolák állítólagos elmaradottságáról, „*az egyház igájából szabadult tanítókról*”, és megígérte, hogy a vallásoktatás erősebb lesz ezután, mint eddig az egyházi iskolákban volt. „*Világosan láthatjuk tehát, hogy a sötét reakció rémhíreivel szemben a felekezeti iskolák államosítása óriási előnyt jelent úgy a tanítók, mint a gyermekek és szülők részére. A pedagógusnak magasabb életszínvonalat biztosít, a tanulók magasabb kulturához jutnak, a szülők pedig nagy tehermentéstől szabadulnak meg, mert nem kell iskola fenntartási adót fizetniük. Mindezek mellett a vallásoktatás kötelező lesz az államosított iskolákban, még fokozottabb mértékben, mint eddig volt a felekezetiekben.*”¹⁹ A kötelező vallásoktatás ígérete azonban csak ígéret maradt, ugyanis az államosításról szóló törvény – mint ahogy arra már Barankovics

¹⁴ Mindszenty József: Emlékirataim. 203. p.

¹⁵ Dr. Jász Lajosné szül. Iliás Margit visszaemlékezése, aki ekkor a Notre Dame Líceum 18 éves, érettségi előtt álló diákja volt

¹⁶ ZML. MDP Zeg. Városi. Biz. ir. 2. Fcs./agit. 39. őe.

¹⁷ Gergely Jenő-Izsák Lajos: A huszadik század története 293-294. p.

¹⁸ 1948. jún. 16-i MDP ZMB-ülés jegyzőkönyve. ZML MDP Zala m. biz. ir. 1. fcs. 9. őe.

¹⁹ Megkezdődött a megyében a szegénytelen állapotban lévő felekezeti iskolák rendbehozása. Zala 1948. június 25. 1. p.

István a törvényjavaslat vitája során figyelmeztetett²⁰ – nem tartalmazott erre vonatkozó paragrafusokat.²¹

A Notre Dame iskola vagyonának zár alá vétele 1948. június 14-én, (tehát még a törvény elfogadása előtt, a június 11-én kiadott kormányrendelet alapján!²²) az évváró előtt egy nappal történt meg. Az iskolában megjelenő végrehajtó bizottság leltárba vette az iskola vagyonát. A diákoknak csak a másnap megtartott évváró *Te Deum* jelentették be a hírt. Az intézmény élére Csaba Ilona tanítónőt nevezték ki. Ő maga nem akarta ezt a pozíciót, gyakorlata sem volt hozzá. „*A tanfelügyelőségem megmondtam, hogy énrám ne számítsanak, inkább le fogok ugrani a harmadik emeletről, ha engem ősszel is itthagynak.*”²³ A Jugoszláviához újra elcsatolt Lendváról kitoloncolt, állástalan, albérletben lakó pedagógus félt, hogy megszarolják azzal, hogy utcára kerül, (a pártba való belépésre is ezzel vették rá – sok más sorstársához hasonlóan).²⁴ Végül azonban engedtek neki és leváltották, helyét a tanévkezdéstől Baranyai Sándor vette át. Ide helyeztek egy régi egerszegi kommunista tanárt, Ballenegger Henriket is, aki az igazgatót a „kezében tartva” ténylegesen irányította az intézményt.²⁵ 1948 nyarán a sajtótámadások tovább folytatódtak, azonban az egyházi iskolák helyett egyre inkább magát Mindszenty bíborost kezdték támadni.

A Mária Kongresszus Zalaegerszegen

A *Mária-év* – valójában másfél év – 1947. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján Esztergomban kezdődött. Mindszenty bíboros a háború után Kanadában járva vett részt az ottawai Mária Világkongresszuson, s ez alapján határozta el, hogy Szűz Máriának, a magyarok védőszentjének tiszteletére 1947-et és 1948-at a Boldogasszony Évének nyilvánítja, és ennek jegyében országszerte ünnepeket tartanak. Az elhatározásnak szorosan összefonódó vallási és politikai háttere volt. A bíboros egyrészt újraevangelizálási programot hirdetett a háború utáni nehéz időkben elfásult, kiábrándult magyarság lelki, erkölcsi megújítására, másrészt a '45 óta egyre erősebb egyházellenes támadásokra reagálva meg akarta mutatni az egyház még mindig meglévő erejét, nem utolsó

---

²⁰ Barankovics István 1948. jún. 16-án elmondott parlamenti beszéde. Idézi: Magyar Nemzet, 2001. dec. 13. 6. p.

²¹ A kötelező vallásoktatás helyett az Elnöki Tanács 1949. évi 5. sz. törvényerejű rendelete intézkedett a fakultatív vallásoktatás bevezetéséről. Gergely–Izsák: A huszadik század története. 294. p.

²² Balog Margit-Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992 1. köt. Kronológia 275. p.

²³ Egy család sorsa századunkban Bántornyától Zalaegerszegig. Megyeri Anna gyűjtése Göcseji Múzeum adattára: 1999/95.

²⁴ Uo.

²⁵ Major Márta-Mészáros István: Lecke a hatalom megszilárdításának módszertanából. In: Magyar egyháztörténeti vázlatok 1997/3-4 166. p.

sorban pedig az 1848-as év centenáriumát kisajátítani igyekvő hatalom ellenében megünnepelni a szabadságharc századik évfordulóját.²⁶ A másfél év alatt – gondosan előkészítve – minden nagyobb Mária kegyhelyen, megyeszékhelyen, nagyvárosban tartottak ünnepeket, úgy, hogy az ország bármely szegletén élők eljuthassanak valamelyik rendezvényre. Természetesen ezen ünneppsorozat jelentőségét a párt is jól érzékelte, ezért előre felkészült az ünnepek szabotálására. Mivel betiltani nem lehetett, ezért minden lehetséges módszerrel akadályozni igyekeztek a rendezvények sikerét. A sajtóban folyamatos volt az ünnepekkel szembeni rágalomhadjárat: fasiszta, reakciós tüntetésnek, az egyszerű emberek félrevezetésének, vallásgyaláznak minősítették. Különbőképpen, az éppen aktuális ünnepkel egy időben szervezett gyűlésekkel, összeírásokkal, más kötelező programokkal próbáltak megakadályozni, hogy nagy tömegek vegyenek rajta részt. A MÁV menetrendjébe is beleszóltak, korlátoztatták a vasúti kocsik számát, és megnehezítették a jegyeladást. A szakszervezetek, iskolák, különféle testületek megtiltották tagjaiknak, diákjaiknak a részvételt, súlyos büntetéseket, kizárásokat helyezve kilátásba. Minden lehetséges módon zavarták az ünnep eseményeit, sőt olyan is előfordult – 1948. május 13-án a gellérthegyi sziklakápolnánál –, hogy a „demokratikus államrendet védő rendőrség” gumibottal támadt a védtelen tömege.²⁷

A zalaegerszegi Mária Kongresszus napja szeptember 7-ére és 8-ára, Kisboldogasszony napjára esett a Mária-év őszi ünneppsorozatának nyitóünnepként. Ezen rendezvényt mind az egyház, mind a párt részéről komoly előkészületek előzték meg.

Körülbelül egy héttel az egerszegi ünnepség kezdete előtt gyalogos zarándoklat indult Bucsuszentlászlóra, hogy a híres zalai búcsújáróhelyen található Mária kegyszobrot a kongresszusra a városba hozzák. A visszatérő zarándokok menetét, akik a vállukon hozták a kegytárgyat, az út mentén álló civil ruhás rendőrök és pártaktivisták bekiabálásokkal, gúnyolódással zavarták.²⁸

Galambos apátplébános és az egerszegi szervezők tisztában voltak vele, hogy a párt részéről mire számíthatnak. Igyekeztek azonban csak a szervezéssel törődni. Az ünnepség menetéről, a fontos tudnivalókról az augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján kiadott részletes programfüzetük²⁹ adott tájékoztatást a híveknek. Megszervezték az autók, szekerek, kerékpárok biztonságos tárolását, a vidékről érkező zarándokok éjszakai elhelyezését. Ez fontos volt, mert fennállt a veszélye annak, hogy az éjszakára esetlegesen fedél nélkül maradók a rendőrség begyűjti. Kértek mindenkit a nyugodt viselkedésre, a zarándokcsoportokat az egy helyben maradásra. Erre azért volt szükség, mert a szervezetlen, szétszórt tömeget a rendőrség és a párt agitátorai

---

²⁶ Mészáros István: Boldogasszony Éve 1947/48. 7-9. p.

²⁷ Uo. 145-146. p.

²⁸ Dr. Jász Lajosné szül. Iliás Margit visszaemlékezése

²⁹ Zalaegerszegi Mária Magdolna plébánia levéltára 833/48

könnyebben megzavarhatták és szétbomlaszthatták. A programok helyszíneinek közelében elsősegélynyújtó helyeket állítottak fel az esetleges rosszhullék-ellátására. Külön kérték az egerszegi híveket, hogy a templom körüli mellékutcák házait díszítsék és lobogózzák fel.³⁰ Az ekkor még működő Mária Kongregáció Szent Margit életéről szóló ünnepi szavalókórusral készült, melynek szövegét Móra Magdolna, a tanítóképző tanárnője írta.³¹ Az egerszegi ünnepségnek hivatalos himnusz is komponáltak „Zalai Mária himnusz” címen, melynek szövegét Kollányi Fülöp ferences atya írta, zenéjét pedig Király László, a nagytemplom karnagya, a zeneiskola igazgatója szerezte.³² A dalt és a Szent Márton éneket, a kongresszus másik fontos dalát az ötven fillérért megvásárolható programfüzet is tartalmazta. A zalaegerszegi Mária-ünnep tiszteletére kitűzött is készítették.

Az MDP helyi szervezete is „méltó módon” készült az ünnepségre.³³ Nagy erőket mozgósítottak az egész megye területéről a járási, falusi titkárok bevonásával, hogy lehetőség szerint minél több ember eljövetelét megakadályozzák. Szeptember 8-ára rendezték a megyében a 15 holdon felüli gazdák elszámoltatását. A falvakban gazdaasszony kiállításokat szerveztek, hogy a falusi nép között leghitbuzgóbb asszonyokat elvonják az ünnepségtől. Korlátozták a vasúti szerelvények számát, a városba vezető utakon pedig lóvizsgálatokat tartottak a szekerek bejövetelének megakadályozására. Megyeszerte járványhírek – száj- és körömfájásjárvány – terjesztésével próbálták meg a városból újabb zarándokokat elriasztani. Zalaegerszegen nagy sportünnepélyt szerveztek olimpikonok, többek között Papp László és Pataki Ferenc meghívásával, mellyel a fiatalabb férfiakat, fiúkat kívánták elcsábítani. A várost a két nappal korábban rendezett szövetkezeti konferencia ürügyén kommunista dekorációval díszítették, valamint szintén figyelemelvonásként broszúrákat osztogattak a 700 éves Egerszegről (a város már valójában 701 éves volt ekkor). Munkanap lévén (ebben az évben volt először munkanap Kisboldogasszony napja) a városban működő iskolák megtiltották diákjaiknak a részvételt, aki mégis elment, az igazolatlan hiányzást kapott.³⁴ A tömegben pedig ÁVÓ-sok voltak. A szabotálás egyik legfontosabb eleme 480 agitátor bevetése volt, akiknek feladata – előzetes felkészítés után – a tömegbe való beépülés és bomlasztás volt. Másik jelentősebb intézkedés a hangerősítő eszközök használatának betiltása volt, mellyel a beszédek nem halló tömeg felbomlását kívánták előidézni.

---

³⁰ Uo. 864/48

³¹ Klausz Jenőné szül. Móra Magdolna visszaemlékezése

³² Mészáros István: Boldogasszony Éve 1947/48. 192. p.

³³ 1948. szeptember 9-i MDP ZMB-ülés jegyzőkönyve ZML MDP Zala m. biz. Ir. 1. Fcs. 9. őe.

³⁴ Dr. Jász Lajosné visszaemlékezése

Mindezen előkészületek után szeptember 7-én este 7 órakor megkezdődött a Mária-év zalaegerszegi rendezvénye.³⁵ A hatalom a második napra tartogatta erejét, ez a nap inkább a csendes, bensőséges ünneplés volt, bár nem minden izgalom nélkül. A nagytemplomban tartott Veni Sancte után a szakadó esőben körmenet indult az olai ferences templomhoz a Veszprémből hozott Szent Margit ereklyével az élén. A templomban Bánáss László veszprémi püspök mondott beszédet. Kilenc órakor a plébánia előtt a szombathelyi, kanizsai, egerszegi templomi kórusok hangversenyét hallgathatták az egybegyűltek. Fél tízkor félórás harangzúgás és a környező dombokon 300 szeretetmáglya³⁶ fellobbanása köszöntötte az ünnepet. Ezt követően a nagytemplomban a férfiaknak a Szent Márton ereklyénél, a nőknek az olai templomban és a Notre Dame zárdában volt hódolat a Szent Margit ereklye előtt; ezt éjféltől hajnalig tartó szentségimádás követte. Az olai templomban este 10 órától a katolikus leányifjúság különböző csoportjai tették tiszteletüket a Szent Margit ereklyénél. Elsőnek a vidéki kongreganisták jöttek, akik színjátékkal készültek. Utánuk az OMI³⁷-tagok, majd az egerszegi kongreganisták következtek. Az egerszegi lányok a Móra Magdolna által írt művet adták elő. Ezt az eseményt azonban váratlan dolog szakította félbe: a párás, meleg levegő miatt a kupolán lévő ablakhoz felmászott valaki, hogy kinyissa azt. Ekkor leszakadt a mennyezet stukkódíszítésének egy darabja, mely nagy robajjal a padlóra hullott. A jelenlévők között – akik az ünnepségre mindenre felkészülve érkeztek – pánik tört ki, azt gondolta mindenki, hogy merénylet történt. *„Egyszer csak egy őrületes durranás, puffanás, hatalmas por, mindenki kiabált, hogy Pokolgép! Meneküljünk! Ész nélkül rohant mindenki ki, ott volt egy háromajtós gyóntatószék, amiben a páter Gyárfás gyóntatott. Azt úgy, ahogy volt megemelték (hogy menekítsék). És hát mindenki nyomakodott. Akkor a páter Fülöp felment a szószékre és elkezdte énekelni a Boldogasszony Anyánkat, és kiderült hogy pokolgépnek se híre, se hamva nem volt”*- emlékezett vissza egy szemtanú, dr. Marx Gyuláné.³⁸ A ferences atya határozott fellépésének köszönhetően a kedélyek megnyugodtak, az ünnepség folytatódott tovább. Sérültje is csak kettő volt, egy lány, aki ijedtében a sekrestye ablakon kiugorva lábát törte, és egy másik, aki a vállán sérült meg. A szertartások a három helyszínen hajnalig tartottak. A vidékről jött zarándokok, ha nehezen is, de találtak maguknak éjszakai szállást a rendőrség részéről megnyilvánuló atrocitások nélkül.

Másnap, szeptember 8-án kezdődött az igazi nagy ünnepség, amelyen a reggel érkező Mindszenty hercegprímáson kívül jelen volt Grósz József kalocsai érsek, Shvoy Lajos székesfehérvári, Kovács Sándor szombathelyi, Bánáss László

---

³⁵ Mészáros István: Boldogasszony Éve 1947/48. 191-198. p.

³⁶ Zalaegerszegi Mária Magdolna plébánia levéltára 833/48

³⁷ Országos Missziós Ifjúság

³⁸ Dr. Marx Gyuláné szül. Baján Mária ekkor 18 éves magyar - francia szakos hallgató volt a Pázmány egyetemen, s erre a rendezvényre utazott haza Budapestről

veszprémi és Papp Kálmán győri püspök. Eljött Borbély István, a jezsuiták magyarországi rendfőnöke, Simonffy Ernő csornai premontrei prépost, Szekeres Bónis zalavári apát, Burka Kelemen ferences tartományfőnök. Az egerszegi híveken kívül a különféle akadályok ellenére is rengeteg zarándok érkezett a városba, zömében Zalából, Vasból, Somogyból. A várostól 25-30 km-re található falvakból hajnalban indultak a zarándokcsoportok, melyeket általában a falu életének meghatározó egyéniségei szerveztek és vezettek. Ilyen volt az ozmánbúki csoport is, mely 8-án hajnali fél ötkor indult, vezetője Paksa István földműves, DNP-tag volt.³⁹ Az ünnepség kezdeteként reggel 7 órakor a három templomban csendes szentmise volt. Kilenckor érkezett Mindszenty bíboros, akit 1.000 biciklista és a nekeresdi majornál az esperesi kerületek két-két képviselője fogadott.⁴⁰ Misét celebrált a főtéren emelt szabadtéri oltárnál, melyet Zalaegerszeg első köztéri alkotása, a 18. századból származó, úgynevezett „Fehérképi Madonna” szobra díszített. Az istentisztelet prédikációját Grósz József mondta. A mise után ugyanitt megkezdődött a Mária Kongresszus. A szónokok – hangerősítő berendezések hiányában – a plébánia erkélyéről beszéltek a főtéren és a környező utcákban összegyűlt mintegy 20-25 ezer főnyi⁴¹ embertömegnek. A Móra Magdolna által írt, Máriához szóló vers után, melyet a keménfai Nemes Mária szavalt el⁴², Bánáss László püspök mondott megnyitó beszédet. Mondandójában rámutatott arra, hogy az egyház fontos az emberek számára, ám mégis támadják. *„Minél inkább kívánják kiszorítani a vallást a közéletből, és a templomok falai közé korlátozni, annál erőteljesebben kívánczik kifelé, az isten szabad ege alá.”*⁴³ Természetesen Mindszenty bíboros is beszédet mondott a hatalmas embertömeg előtt. *„Dicsértessék a Jézus Krisztus! És erre mindenki zúgta: Mindörökké Ámen!(...) Ez a köszöntés ilyen volt, amióta Magyarországon katolikusok élnek. A harmincas évek vége felé mindenki látta, hogy jön a háború, akkor úgy kellett köszönteni, hogy: Szébb jövőt! Mikor már láttuk, hogy a háború vesztesre áll, akkor úgy kellett köszönteni, hogy: Kitartás! Amikor bejöttek az oroszok, és mindenki egymás ellensége lett, akkor ököllet, úgy kellett köszönteni, hogy: Barátság! És amikor teljes volt az elnyomás, és gondolni is csak azt lehetett, amit megengedtek, akkor az volt a köszöntés, hogy Szabadság! Ezek a köszöntések mind el fognak múlni, amikor a Dicsértessék a Jézus Krisztus még mindig megmarad, mert mi az igazság alapján állunk, és az igazság nem változik”* – emlékezett vissza a hercegprímás szavaira dr. Marx Gyuláné. Beszédében a megromlott erkölcsökről, a tízparancsolat betartásának hiányáról szólt, és felszólított a

---

³⁹ Béres Károlyné szül. Paksa Sarolta visszaemlékezése, aki akkor 26 éves volt

⁴⁰ Zalaegerszegi Mária Magdolna plébánia levéltára 833/48

⁴¹ Legalább is az 1948. szeptember 9-i MDP ZMB-ülés jegyzőkönyve szerint. ZML MDP Zala m. biz. Ir. 1. Fcs. 9. Óe.

⁴² Klausz Jenőné szül. Móra Magdolna és Lutter Lajosné szül. Nemes Mária visszaemlékezése

⁴³Idézi: Mészáros István: Boldogasszony Éve 1947/48. 195. p.

hithez, Máriához való visszatéréséhez. A hatalmas tömeg lelkesen hallgatta szavait, és a nevét skandálták. A beszéd alatt a plébániával szemben lévő Arany Bány szálloda ablakaiból – ahol az MDP irodái működtek – az ott álló párttagok gyalázkodó kiáltásokkal – *Vesszen Mindszenty!, Vesszenek a papok!* – zavarták a bíborost, miközben gramofonról 1919-es mozgalmi dalokat játszottak.⁴⁴ A Kossuth utca felől is zene szólt, melynek célja ugyancsak a hívek megzavarása volt. A bíboros azonban felszólította híveit, hogy ne foglalkozzanak ezekkel a dolgokkal. A tömeg között 9 óra után már az összes agitátor bent volt, igyekeztek bejutni a hívők csoportjaiba, azonban ezek a kísérleteik sikertelenek voltak, a zarándokcsoportok senkit sem engedtek maguk közé. A visszaemlékezők többsége és az eseményt leíró munkák szerint nem került sor komolyabb atrocitásokra, összetűzésre, azonban egy ilyenről mégis van tudomásunk. A hercegprímás beszéde alatt az ozmánbüki zarándokcsoport a templommal szemben lévő trafiknál állva arra lett figyelmes, hogy az Arany Bány szálló felől egy nagydarab, hosszú, sötét kabátos alak közelít feléjük. A férfi odalépett a csoport lehangosabban „Éljen Mindszenty”-ző asszonyához, Tarafás Istvánnéhoz, szó nélkül pofonvágta, majd visszafordult és eltűnt a tömegben. A meglepett asszony utána akart menni, hogy visszaadja a pofont, azonban a férfit szem elől tévesztette.⁴⁵

A kisebb megzavarásokkal tarkított kongresszus után délben a bíboros fogadta egykori híveit a plébánia udvarán. Ezt követően a ferences templomtól körmenet indult a főtérre a Szent Margit, a Szent Márton ereklyével és a bucsuszentlászlói Mária szoborral az élen. Dr. Marx Gyuláné elmondása szerint a hatalmas tömeget nyolcas sorokba állították, és így mentek a főtér felé, azonban a körmenet vége még el sem indult, mikor az eleje már megérkezett. Eközben elkezdődött a párt által szervezett sportünnepély is, mely ugyan nem teljesen váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mert a vártnál kevesebben voltak rá kíváncsiak, annyiban azonban „sikeres” volt, hogy „*a Megyebizottság tagjai kintfeleltek, holott itt benn is lett volna munka.*”⁴⁶

Az előbbi megállapítás igaz volt annyiban, hogy a főtérre érő tömeg előtt Borbély István, a jezsuiták magyarországi rendfőnöke beszélt, beszédében a „virágnyelvet” kerülve az egyház elleni támadásokra mutatott rá. „*Hívó zalaiak nézzetek körül! Mit láttok? Azt, hogy katolikus iskolák már nem léteznek Magyarországon. Azt, hogy a szerzetesek, apácák nem taníthatják többé a ti gyermekeiteket! (...) Mi a Szűzanya oltalmában szembenézünk élettel és halállal, hatalommal és vérpaddal. Mi tudjuk, ki mellett állunk, fülünkben állandóan ott cseng az Üdvözítő szava: ne féljete, én legyőztem a világot!*”⁴⁷

---

⁴⁴ Dr. Marx Gyuláné és Jász Lajosné visszaemlékezése

⁴⁵ Béres Károlyné visszaemlékezése

⁴⁶ 1948. szeptember 9-i MDP ZMB-ülés jegyzőkönyve ZML MDP Zala m. biz. Ir. 1. Fcs. 9. őe.

⁴⁷ Idézi: Mészáros István: Boldogasszony Éve 1947/48 197. p.

Az ünnepség lezárásaként a hívők elénekelték a *Te Deumot*. Ezzel befejeződött a kétnapos egerszegi Mária ünnepség, a zarándokok hazatértek. A két nap alatt a párt megnyilvánulásai mellett a rendőrség egyszer sem avatkozott bele az ünnepségbe. Az eseményeket mindkét fél a maga módján, saját szempontjai alapján sikeresnek ítélte. Az egyház szempontjából már eleve sikernek számított, hogy az esemény – igaz, hogy nagyon sokan nem tudtak eljönni – a párt vagy a rendőrség által elkövetett komolyabb atrocitások nélkül zajlott le. Ez nagy szó volt azon a helyen, ahol Mindszenty 25 évig szolgált plébánosként, és az emberek itt különösen tisztelték; főleg olyan események után, amelyek a Gellérthegyen történtek.

Az ünnepségre minden visszaemlékező úgy emlékszik, hogy nagyszerű hangulata volt, büszke volt mindenki, hogy még abban az ellenséges légkörben is rengetegen eljöttek. A félelem is benne volt az emberekben, főleg az idősebbekben. Sok mindenre fel voltak készülve, ezért is törhetett ki a pánik az olai templomban olyan könnyen. *„A hangulat félelemből és büszke boldogságból tevődött össze. Egyrészt mindenkit lelkesített az, hogy akármit is csinálnak, nézzetek ide, mennyien vagyunk. Ide nem úgy vezényeltek ki minket, hanem úgy jöttünk, hogy tudjuk, hogy esetleg ezért majd valami jár, és mégis ennyi ember itt volt. Az is benne volt, hogy egyelőre csak kiabálnak, de mi lesz, ha majd dobnak is valamit.”*⁴⁸

Azt, hogy a párt hogyan értékelte saját tevékenységét, a szeptember 9-én megtartott megyebizottsági ülés jegyzőkönyvéből⁴⁹ tudjuk, melynek első napirendi pontja éppen az események kiértékelése volt. Az ülést Lakatos Dezső megyei titkár nyitotta meg, aki ezt követően értékelte a két nap történéseit. Véleménye szerint leghatásosabb segítségük az eső volt, illetve a sportversenyek és a gazdaasszony kiállítások megrendezése. Szerinte 60-80. 000 embert vártak, azonban csak mintegy 20-25. 000 jött el. Beszédében megfelelőnek ítélte a lóvizsgákat, a gazdák elszámoltatását, a dekorációkat, a brosúrákat is. A hangszóró betiltása a titkár szerint nem volt jó ötlet. *„...a hangszóró betiltása nem nagy segítséget jelentett, mert ezt ők felhasználták. A szél is segített nekik, mert a hangot elvitte a tömeg közé”* – mondta. A későbbiekben vita alakult ki az ülésen a betiltás helyességéről. Az agitátorok sikerességének megítélése érdekesen alakult. Nem érték el a céljukat, de mivel az egyik legnagyobb munka ezzel a 480 emberrel volt, ezért Lakatos és a többi felszólaló is igyekezett elfedni sikertelenségüket (*„ha nem is sikerült a zárt tömegbe behatolni, de döntő, hogy a tömeg beszélt róluk”*) és másban keresni a hibát. Ezért újra megállapították, hogy a tanult és felkészült ellenség ellen komolyabban kell harcolni. A rendőrségnek az ünnepség alatt tanúsított passzivitásáról mind Lakatos, mind a többi felszólaló elítélően nyilatkozott. Ahogyan azt Varga Edit, a központi propagandaosztály képviselője kifejtette: *„...a rendőrség munkája*

⁴⁸ Dr. Marx Gyuláné visszaemlékezése

⁴⁹ 1948. szeptember 9-i MDP ZMB-ülés jegyzőkönyve ZML MDP Zala m. biz. Ir. 1. Fcs. 9. őe.

nem volt jó. Itt ezen a téren hibák vannak. Politikai nevelő munkát (kell) végezni, mert nekünk a rendőrség komoly bázis az elkövetkezendő éles osztályharcban.” Az ülésen elhangzottak alapján képet kaphatunk a párttagoknak az ünnepről alkotott véleményéről is. A legádázabb ellenség, a legveszélyesebb ember most is Mindszenty bíboros volt. Különös volt azonban Seben Mátyás megyebizottsági tag véleménye: *„...sokat foglalkoztunk azzal, hogy reakciós ember Mindszenty,⁵⁰ s most csalódást okozott*” – mondta. Nem tudni, hogyan érthette azt, hogy Mindszenty nem reakciós, azonban Lakatos megcáfolta ezen kijelentését, mondván: *„...nem kellemes csalódás volt, mert Mindszenty tényleg reakciós.*” Magáról az ünneplő tömegről úgy gondolták, hogy ők – főleg a falusiak – „csak vallásosak”, viszont a reakció uszította őket. Ezt a véleményt tükrözi Lakatos Dezső felszólalása: *„...a bejövő tömeg, szerintem egy vallásos tömeg volt, nem ellenség, de meg kell állapítani, hogy a kedd esti vallásos tömeg mindinkább ellenségessé vált a beszédek után.*” Nagyjából ezt a véleményt tükrözte Varga Edit (elképesztő magyarsággal megfogalmazott) véleménye is: *„Leszűrhetjük azt, hogy a városi tömeg a reakció. Falusiak vallásos tömeg. Az ő gyengeségük, hogy antiszemita hangokat használnak. Ez azt jelenti, hogy minden eszközt fel akarnak használni ellenünk. (...) Nagyon sokat tanulhattunk az ő módszereikből, mennyire gyűjtik tapasztalataikat, és milyen fanatikusak. Ez nem csoda, mert a hitükről van szó. S ez komoly erő a papság kezében. Olyan arcátlanok voltak, nem hiszem, hogy Mindszenty ezt máshol meg merte volna tenni.*” A fent közölt idézetek alapján látható, a résztvevő párttagok, funkcionáriusok egyike-másika nem igazán volt tisztában azzal, hogy a vallás terén ki az igazi reakciós vagy ellenség.

Mindent összevetve a párt is sikeresnek, a reakció módszerei megismerésének és az ellene való harc újabb győzelmének ítélte meg saját szereplését.

Hozzá tartozik azonban az igazsághoz, hogy az egész Mária-évről az elmúlt rendszer történetírói mélyen hallgattak, talán mert az abszolút sikerként feltüntetett hatalomszerzésbe nem illett volna bele ez az esemény.

Természetesen a párt irányította sajtó sem ment el szó nélkül az események mellett. A szeptember 14-én megjelenő Zala közölt az eseménnyel kapcsolatos cikkeket. Az első a vármegyei törvényhatóság üléséről tudósított.⁵¹ Az ülésen Milei István, a kisgazdapárt országgyűlési képviselője (aki a kommunisták bizalmi embere volt) határozatot terjesztett a törvényhatóság elé, amely a Mária-napok betiltását követelte. *„Amit Mária nap néven hirdettek meg, nem volt egyéb, mint ellenforradalmi szellemben megrendezett politikai népgyűlés. Amíg az őszinte vallásos embert megdöbbenetett, és undorral töltötte el a vallásos tömeggyűlés áhítatának soha nem látott elfajulása, durva ordítózása, tapsoló komédiája, a jóérzésű embernek arcába kergette a vért a demokráciánkat*

---

⁵⁰ A jegyzőkönyvben, de az újságokban és általában mindenhol rendszeresen rosszul írták a nevét

⁵¹ A vármegyei törvényhatósága egyhangúlag felirattal fordult a kormányhoz az igaz hitet megcsúfoló Mindszenty-gyűlések betiltása ügyében. Zala 1948. szeptember 15.

becsmérlő Mindszenty-beszéd. Mindszenty és püspökei beszéde nemcsak alaptalan rágalmaktól hemzsegett, de a tömeg politikai iskolázatlanságára épített beszédében mocskolta demokráciánkat és megkísérelte nevetségessé tenni azt a hősi erőfeszítést, amit a dolgozó nép fiai, munkások, parasztok, haladó értelmiségiek oly csodálatos eredményeket produkálva végeztek ebben a fasiszták által összerombolt országban” – mondta felszólalásában a képviselő. A határozatot, mely követelte a „*vallást szennyező, demokráciát gyalázó és a köznyugalom felforgatását célzó*” gyűlések betiltását, a törvényhatóság egyhangúlag elfogadta.

A másik, ezen a napon megjelenő cikk a Ferencesek templomában történt riadalomról tudósított. Az ünnepséget gyalázó, mindamellett az eseményről tárgyilagosan tudósító cikk címe – „*Hát ez hogyan történhetett?*” – azt sugallja, hogy a papok gondatlansága, a reakció keze lehetett a dologban. Maguk a hívek is féltek ettől, hogy az esettel a papokat fogják rágalmazni. „*Isteni gondviselés volt, hogy senkit nem csapott agyon (a lezuhanó vakolat), mert különben az lett volna, hogy: Persze, megcsinálták a papok, hogy rázuhanjon a népre*” – emlékezett vissza dr. Marx Gyuláné az emberek közt terjengő szóbeszédre. A következő napokon is jelentek meg cikkek, melyeknek jellemzője az volt, hogy különféle – más témájú – gyűléseken, összejöveteleken a Mária-évről elhangzott félmondatokból főcímekeket alkottak, ezek alapján az újságra rápillantó ember úgy érezhette, hogy az Egerszegen történtek országos felháborodást váltottak ki. Ez a hisztériakeltés tipikus eszköze volt.

A szeptember 16-i számban⁵² egy szerzetesrendből kilépett, állami iskolában dolgozó tanítónővel készült riport található, mely Borbély István jezsuita rendfőnök Egerszegen elhangzott szavaira reagál. „*Úgy érzem, hogy 1948 hozta meg számomra a teljes felszabadulást. 18 évi rabság után, íme itt a szabadság. Soha ilyen boldognak nem éreztem magamat. Az én fajtám között élek újra. Megszűnt a függő viszony, nincs parancsolgatás, lelkileg teljesen függetlennek érzem magamat. Ezt hozta nekem, a szabadságomat a demokrácia*” - nyilatkozta a nővér. Valójában a helyzet korántsem volt ennyire rózsás, hiszen az egyházi iskoláktól átvett, „*klerikális befolyásoltság*” alatt álló tanítókat ideológiailag át kellett képezni vagy valamilyen ürüggyel eltávolítani az új iskolákból.

„Diáklázadás” az egerszegi Állami Tanítóképzőben

Zalaegerszegen az iskolák államosításának volt egy végjátéka, mely október, november fordulójára esett. A Notre Dame rend tanítóképzőjében, melyet a tanév kezdetétől Állami Tanítóképzőnek hívtak, szeptemberben normálisan

---

⁵² Valótlan, hogy az állam fosztott meg attól, hogy taníthassunk. Zala 1948. szeptember 16.

megindult a tanítás. Az öt évfolyamos intézetbe új elsősök kerültek, megváltozott a tanári kar is, az új tanárok mellett csupán néhány, a zárdától átvett világi tanár maradt. Az intézményben megkezdték a pártirányítású diákszervezetek és tanulókörök szervezését. Az iskolában még volt hittantanítás, a Mária-kongregáció is működött, az idősebb diákok között pedig még nagyon erős volt a vallásos szellem, amely az új iskolavezetés számára gondot jelentett. Ennek megoldására konstruáltak egy nagy kirakat-botrányt, mellyel eltávolították az iskolából a veszélyesnek ítélt tanulókat és tanárokat.⁵³

Az események '48. október 29-én kezdődtek, mikor a Mária Kongregáció táblájára Simon Margit 4. osztályos tanuló felírta, hogy: „*Ma mindent lehet Krisztus nélkül, csak magyarnak lenni nem.*” A kongregáció szokása szerint ugyanis kéthetenként felírtak egy-egy vallásos mondatot a táblára. Ugyanezen a napon a 4. osztály lyukasórájára bement Ballenegger Henrik tanár és - a felirat hatására – vitát provokált a vallásos lányokkal, akik közül Beledi Mária és Kováts Anna megcáfolta állításait. Aznap éjjel valaki a kollégium faliújságán található november 7-i plakátot piros tintával összekente.

Másnap reggel az első tanítási óra alatt az igazgató magához hívatta Beledi Máriát és Kováts Annát, s indok nélkül további intézkedésig kiutasította őket az iskolából. Az irodából a két lány visszament az osztályba, hogy összepakoljon. Ott elmondták társaiknak, mi történt, majd elhagyták az épületet, mert egyikük sem volt kollégista. Az óra utáni szünetben Sipos Klára felment az ötödik évfolyamosokhoz és közölte Major Mártával, aki a kongregáció vezetője volt, a történeteket. Ezután ők és a felsőbb osztályok tanulói levonultak az igazgatói irodához, hogy kérjék a két lány visszavételét. Az igazgatóval együtt Ballenegger Henrik is kijött az irodából, aki – meghallva a lányok kérését – mindenkit visszaküldött az osztályába azzal, hogy aki a tíz perc múlva tartandó névsorolvasáson nem lesz jelen, azt szintén kizárják. Ennek ellenére az elsősök többségének kivételével mindenki elhagyta az iskolát és hazament.

Az események délután két óra körül folytatódtak, amikor Sarlós Mihály hittantanárt, több tanárnőt és nyolc-tíz diákot behívtak az iskolába. Ekkorra a városban sok állig felfegyverzett ÁVÓ-s volt, a tanulókért is a hírhedt fekete autó érkezett. Az iskolában, ahol szintén ott voltak a politikai rendőrség képviselői, a behívottakat a plakát összekeneséről, a táblára felírt jelmondatról és az egyébként spontán „diáksztrájk” szervezőiről faggatták. (Sipos Klára és Beledi Mária visszaemlékezése szerint őket egyenesen az ÁVÓ-laktanyába vitték.) A helyszínen megjelent Kováts Ferenc, a DNP országgyűlési képviselője, aki Kováts Anna édesapja volt. Az iskolából az összehívott vádlottakat kettős sorban, géppisztolyos ÁVÓ-sok által közrefogva az egykori csendőr – most ÁVÓ-laktanyába kísérték kihallgatásra.

---

⁵³ Az eseményt teljes egészében feldolgozta és leírta Mészáros István és az egyik szereplő, Major Márta Lecke a hatalom megszilárdításának módszertanából. In: Magyar egyháztörténeti vázlatok 1997/3-4 157-191. p.

Az épületben egy nagy terembe vezették a lányokat, ahol egymástól távol leültették őket. Beszélniük nem szabadott egymással, a teremben több fegyveres őr is állt. Egyenként került mindenki kihallgatásra, a soron lévőt egy kis szobába vezették, ahol erős fényű lámpával az arcába világítottak, és több kihallgató vallatta. Itt is ugyanarra voltak kíváncsiak: ki írta össze a plakátot, ki szervezte a „lázadást”. Bűnjelként a kongregáció táblája is a laktanyába került. A vallatók durván viselkedtek: „...*az egyik kihallgató (talán Szűcs nevű) megállt előttem, mint egy Gólem, szétvetett lábakkal, kezében törrel, vagy ilyesmivel hadonászva, egyik tenyerét csapkodta a törrel, és azt ordította: >El fogjuk tiporni, mint egy férget az apjával együtt!<*”⁵⁴ A laktanyában Sarlós Mihályt mint feltételezett felbujtót is kihallgatták egy külön teremben, azt akarva, hogy ismerje be: ő volt a szervező. Ezt követően bezárták egy kisebb helyiségbe, majd közrefogták és lökdösték. Később újra vallatni kezdték. A kihallgatás több fordulóban reggel hatig tartott, akkor a tanárt és a lányokat elengedték. A vallatásról közel tízoldalas jegyzőkönyv készült, melyet aláírtak a kihallgatottakkal.

A négy „főbűnöst”, Kováts Annát, Beledi Máriát, Sipos Klárát, Major Mártát nem engedték vissza az iskolába, majd november 4-én összeült az iskola fegyelmi bizottsága. A tárgyaláson csak a vádlók voltak jelen. A fegyelmi bizottság ítéletében három lányt, a 3. osztályos Duray Ceciliát, az elsős Duray Veronikát és a negyedikes Simon Margitot kitiltotta a tanítóképzőből. Császár Irén negyedikes, Tóth Krisztina harmadikas, Bogár Piroska másodikas tanulókat az ország összes tanítóképzőjéből eltanácsolták. Kováts Anna, Beledi Mária, Major Márta, Sipos Klára 4. osztályos tanulók ügyét felterjesztették a Vallás és Közoktatási Minisztériumhoz, javasolva számukra a lehető legsúlyosabb büntetést. Ortutay Gyula miniszter 1948. november 8-i határozatával az ország összes középiskolájából kizárta őket. A többi résztvevő diák írásbeli figyelmeztetést és tőrhetőt (kettes) kapott magatartásból. A kizárt tanulók az iskolába többé nem mehettek be, a fegyelmi bizottság határozatát és a bizonyítványukat levélben kapták meg. Súlyosbításként a kizártak testvéreit sem engedték továbbtanulni.

Az esemény kapcsán Sarlós Mihály hittanárt, aki elhagyta a várost, Muraszemenyére, majd Celldömölkre helyezték. Folyamatosan megfigyelték, zaklatták, rossz híret keltették, próbálták beszervezni a Békepapok közé, végül idegösszeroppanást kapott. Winkler Klára és Turcsányi Sipos Margit tanárnőket is eltávolították az intézményből. A két tanárnő ügyében a szombathelyi tankerületi főigazgatóság 1948. december 11-én hozott ítéletet. Winkler Klárát, akire igazán semmi konkrét dolgot nem tudtak rábizonyítani, saját költségén történő áthelyezésre és a fokozatos előléptetésnek kétévi időtartamra való megvonására ítélte. Turcsányi Sipos Máriát a főigazgatóság elbocsátotta a szolgálatból. Az indoklás szerint a demokrácia nevelési eszközeivel szembenállt,

---

⁵⁴ Kováts Anna visszaemlékezése. In: Mészáros-Major: Lecke a hatalom megszilárdításának módszertanából. 164-166. p.

illetve amikor a diákok kivonultak az iskolából, az egyik bennmaradótól megkérdezte, hogy így akar-e érdemeket szerezni.

Az esettel nemcsak a megyei, hanem az országos sajtó is foglalkozott. A Szabad Nép, a Népszava és természetesen a helyi sajtó is közölt cikkeket az eseményről. Az újságokban megjelent írások a Mindszenty elleni újabb rágalomhadjáráshoz csatlakoztak. A hazugságokkal megtűzdelt, valós eseményeket eltorzító és felfújó cikkek kapcsolatba hozták a dolgot a nemzetközi reakcióval, a kulákok támadásával, Mindszenty bíborossal, és a régi Notre Dame zárdát a bűn és a reakció fellegváraként mutatták be. Részlet a szabad nép cikkéből: „1948. október 30-án kitört a diáksztrájk. Előző héten ívet köröztek az osztályokban egyesek: írjátok alá lányok, hogy nem akartok tanulóköröket. Előző este néhány bentlakó lány bemázolta tussal a Nemzeti Diákszövetség faliújságján a tanulókörökről szóló cikkeket. 30-án az igazgató maga elé citálta azokat, akikről sejtette, hogy részesek a történetekben. Beledi Mária negyedéves tanítóképzős nyíltan bevallotta, hogy lázított.”⁵⁵” Ha összevetjük a cikkrészletben közölteket a valós eseményekkel, láthatjuk, hogy a benne közölt információk közül csak a dátumok igazak.

Végső soron tehát az egész ügyet előre eltervezték, hogy kiprovokálják a diákok ellenállását, amelyre reagálva kizárhatják őket és az együttműködőnek titulált tanárokat. A kollégiumi falragasz összefirkálója nem lehetett a két, reggel elküldött diák, mivel ők a városban laktak. Az ÁVÓ bevonulása a városba a pánikhangulat keltéséért volt felelős, hogy az emberek tényleg azt higgyék: lázadás történt. A lányok és a tanárok bűne összesen annyi volt, hogy vallásosak voltak, és a szüleik osztályidegeneknek számítottak. Kováts Anna apja DNP-tag, Beledi Máriaé B-listázott vasúttiszt, Sipos Kláraé malomtulajdonos volt. Turcsányi Sipos Mária tanárnő családja is – apja törvényszéki bíró volt korábban – ellenség volt a párt és az iskolavezetés szemében.

Az iskolában maradt vallásos tanulók életét is megkeserítette az új vezetés. Dr. Jász Lajosné (Iliás Margit) elbeszélése szerint néhány tanárunk és az új diákok – akiket a vallásos légkör bomlasztására hoztak ide és helyeztek el a felső osztályokban is – hol fenyegetéssel, hol ígéretéssel folyamatosan agitálták őket az új ifjúsági szervezetekbe való belépésre, az ideológiai szemináriumokon való részvételre. A Mária Kongregáció novembertől nem működött. A '49-es év elejétől, miközben a Mindszenty bíboros elleni koncepció per zajlott, még erősebben támadták őket. A kongreganistákkal, akiknek utolsó vezetője ő volt – bár a szervezet már nem tartott összejöveteleket – aláírtak egy ívet, melyben kérték a kongregáció megszüntetését. A kézjegyet zsarolással csikarták ki tőlük, azzal a fenyegetéssel, hogy nem érettségizhetnek és nem tanulhatnak tovább, ha megtagadják az aláírást, vagy nem lépnek be a DISZ-be. Január végén összehívták a felső tagozatosokat, ahol egy újabb határozatot olvastak fel nekik,

---

⁵⁵ Diáksztrájkot szervezett a klerikális reakció Mindszenty legkedvesebb iskolájában. Szabad Nép 1948. november 6. Idézi: Mészáros-Major: Lecke a hatalom megszilárdításának módszertanából

melyben most már nem egyénileg, hanem az iskola nevében követelték a vallásos szervezetek betiltását és a bíboros példás megbüntetését. Az esetleges egyet nem értőket felszólították, hogy vonuljanak ki a teremből. Iliás Margit, s utána még 12-15 fő hagyta ott a diákgyűlést. Másnap raporra hívta a DISZ városi vezetője, aki lázítással vádolta meg, ugyanakkor az ingyenes továbbtanulás ígéretével próbálta jobb belátásra bírni. Az elveihez hűséges lányt később is megpróbálták olyan helyzetbe hozni, amely alapján kizárhatják vagy rábírhadják vallásos nézeteinek felhagyására. A folytonos zaklatás, agitálás miatt végül felhagyott azzal a szándékával, hogy tovább tanuljon, csupán az érettségit akarta letenni.

Az erős presszió eredményeként 1948 november-decemberében 11, '49 első hónapjaiban 13 tanuló hagyta ott az iskolát. Ugyanakkor az év végén a 4. osztály érettségi vizsgáján 15-en, az 5. osztály képesítő vizsgáján 13-an buktak meg, mert a kiváló érettségi elnöknek köszönhetően a vizsgákon nem a szemináriumok marxista szövegeit, hanem a valódi tananyagot kérdezték.⁵⁶

Utószó

1948 decemberében az országban véget ért a Mária-év, a katolikus egyház utolsó, nagy, szervezett megmozdulása, és befejeződtek az iskolák államosítása körüli viták. A párt célja ezek után az állam és az egyház közti „megegyezés” kieroszakolása, vagyis az egyháznak a templom négy fala közé való visszaszorítása volt. Ennek legnagyobb akadályát Mindszenty József bíboros és a hívők belé vetett bizalma jelentette. Éppen ezért – a „ha nincsen pásztor, szétszalad a nyáj” alapon – a bíborossal kellett leszámolniuk. Az egyház ellen egész évben tartó sajtóhadjárat az országban, így a megyében és Zalaegerszegen is fokozatosan áttért a hercegprímás személye elleni támadásokra.

A naponta megjelenő cikkek nagyrészt a már ismert forráskönyv alapján összehívott gyűlésekről és az itt elfogadott, a hercegprímás letartóztatását követelő határozatokról szóltak. Egyre több és több ilyen írás jelent meg, mintha az egész ország a bebörtönzését kívánná. Végül 1948. december 26-án koholt vádak alapján tartóztatták le Mindszentyt, és fogták perbe. Ekkor az újságok még durvábban támadták, előkerült levelei és különféle tanúvallomások alapján dühödten rágalmazták, királpártinak, az újabb háború szervezőjének, az amerikai imperialisták ügynökének nevezték. A Zalaegerszegen megjelenő Új Zala is ilyen hangnemű cikkeket közölt róla, melyekben egerszegi plébános korábban elkövetett „bűneit” tárta az olvasók elé. A hadjárat nyilvánvaló célja az volt, hogy elhitessék, mennyire gonosz, a demokráciára veszélyes az az ember, akiben bíznak. Az Új Zala 1949. január 6-án két cikket is közölt ugyanazon az oldalon „*Pehm József, mint OKH elnök a gazdagok uzsorása és a szegények*

---

⁵⁶ Dr. Jász Lajosné visszaemlékezése

elárverezője volt”, illetve *„A zalaegerszegiek nem felejtik el a méltóságos preláthus urat, aki háborút akart és nyomort*” címmel. Ezekben is az áll, hogy az amerikaiaknak kémkedett, dollárral spekulált, elvett a szegényektől és a gazdagoknak adta.

A bíborost három társával együtt végül 1949. február 8-án ítélte el a népbíróság. A súlyos büntetésekkel valóban sikerült „lefejezni” az egyházat, megfélemlíteni a hívőket. Ezek után ellenállás nélkül megszüntették a kötelező vallásoktatást, a fakultatív hitoktatásban résztvevők száma drasztikusan lecsökkent. Betiltották a még működő egyházi egyesületeket, és megkötötték az egyházzal a megállapodást, mely erősen korlátozta a klérus mozgásterét.

A harcnak azonban az állam részéről nem volt vége, és ez a megyében sem volt másként. Az ÁVÓ, később az ÁVH folyamatosan figyelte az egyház tevékenységét. 1950-ben internálták a városból a ferences szerzeteseket és a Notre Dame apácákat. A megyebizottság újra meg újra elővette a „klerikális reakció elleni harc” ügyét, utasításokat adott a papokról vezetett dossziék készítésére, a plébánosok vagy a makacs hívek agitálására.

Az emberek egyik alapvető jogát, a vallás szabad gyakorlásának lehetőségét azonban az állam – ha korlátoznia sikerült is – végleg elvenni a hívektől sosem tudta.

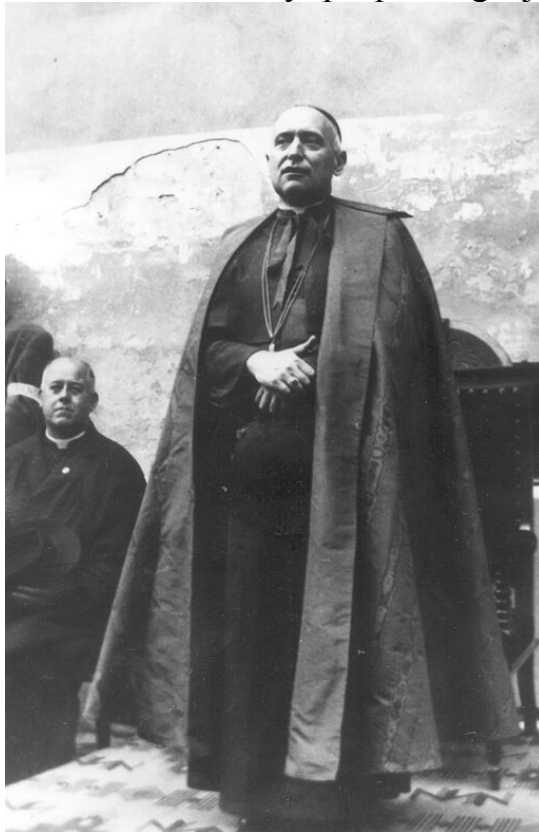
Melléklet:

1. A papok és az ünneplő tömeg a Mária Magdolna templom előtt szeptember 8-án.

2. Kovács Sándor szombathelyi püspök fogadja a bíborost

3. Mindszenty bíboros köszönti zalai híveit

4. Papok a Ferences templom előtt, a betiltott hangerősítők pótlására kapott papírszócsővekkel

5. A kongreganista lányok felvonulása

Irodalom:

Balogh Margit – Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon, 1790-1992. História Könyvtár: Kronológiák, adattárak 1. Budapest 1993. 402 p.

Dokumentumok Zala megye történetéből. Szerk.: Káli Csaba (Zalai Gyűjtemény 48.) Zalaegerszeg, 1999. 467 p.

Földesi Margit – Szerencsés Károly: A rebellis tartomány. Magyarország története 1945-1998. (Új képes történelem) Budapest, 1998. 103 p.

Gergely Jenő – Izsák Lajos: A huszadik század története. (Magyar Századok) Budapest, 2000. 526 p.

Major Márta - Mészáros István: Lecke a hatalom megszilárdításának módszertanából. In: Magyar egyháztörténeti vázlatok. 1997/ 3-4. sz. 157-191. p.

Mészáros István: Boldogasszony Éve 1947/48. Budapest, 1994. 243 p.

Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, 1989. 497 p.

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest, 2001. 668 p.

Tyekvicska Árpád: „Ahogy régen, most is boldog voltam velük” Mindszenty (Pehm) József és Zalaegerszeg. In: Zala megye ezer éve. Zalaegerszeg, 2001. 246-255. p.

Zalaegerszeg. Dokumentumok a város történetéből. Szerk.: Gyimesi Endre Zalaegerszeg, 1985. 693 p.

Források:

Közgyűjteményi források:

Göcseji Múzeum Adattára: 1999/95. Egy család sorsa századunkban Bántornytól Zalaegerszegig. Megyeri Anna gyűjtése.

Zalaegerszegi Mária Magdolna Plébánia levéltára 833/48. A zalai Mária Kongresszus részletes programja.

Deák Ferenc Megyei Könyvtár Helyismereti gyűjteménye és a Zalai Hírlap archívuma: Zala 1948-as számai.

Deák Ferenc Megyei Könyvtár Helyismereti gyűjteménye ÚJ Zala 1949. január-februári számai.

Zala Megyei Levéltár MDP Zala Megyei Bizottság üléseinek jegyzőkönyvei
MDP Zala Megyei Bizottság iratai 1. fondcsoport 9. őrzési egység

Zala Megyei Levéltár Galambos Miklós apátplébános 1948. május 30-i levele.
MDP Zalaegerszegi Városi Bizottságának iratai 1948-1956 2. fondcsoport
/Agitációs és propaganda osztály 39. őrzési egység

Visszaemlékezők:

Béres Károlyné szül. Paksa Sarolta, Bagod

Dr. Jász Lajosné szül. Iliás Margit, Zalaegerszeg

Dr. Marx Gyuláné szül. Baján Mária, Zalaegerszeg

Klausz Jenőné szül. Móra Magdolna, Székesfehérvár

Lutter Lajosné szül. Nemes Mária, Zalaegerszeg

Némethy Tiborné szül. Nagy Erzsébet, Zalaegerszeg